

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد بهشهر

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد "M.A"

رشته حقوق

عنوان

بررسی حقوق کودکان از تلفیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق

استاد راهنما

دکتر علیرضانصیری خلیلی

نگارش

رامین سروری عموقین

تابستان ۱۴۰۱

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاباری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ماد انبجیان و اعضاء سینت علمی و احدی دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت به مناسبت سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت ادبی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکت به جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکت به حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانست: التزام به برانست جویی از حرکت به رفتار غیر ترغیبی و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به ثبات می آورند.

واحد بهشهر

بسم الله الرحمن الرحيم

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب رامین سروری عموقین دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ

از تالیف مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق

با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه / رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: رامین سروری عموقین

تاریخ و امضاء

پاسگوزاری:

پروردگارا به پیشگاه پاک و مقدست تقدیم میدارم که زندگی فقط و فقط تورا سرود.

آنچه داده ای بیش از سائیکلی من است، که چه در نور بخشگی توست؛ پروردگارا پاس میکویمت که بر من منت نهادی و خلعت تحصیل بر من پوشاندی؛ چه زیباست ستایش خالق، او که زندگی می کنیم برای وصالش در حالی که تقدیر از مخلوق جنبه ای از ستایش خالق است.

۰ در اینجا بر خود لازم می دانم که از زحمات بی دریغ، تلاش های بی وقفه و رهنمایی های حکیمانانه استاد راهنمای محترم دکتر علیرضا نصیری خلیلی کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم.

تقدیرم به:

خدای راسبی سآكرم كه از روى كرم پرومادى فداكار نصيتم ساخته تادسيه درخت پر بار وجودشان يماييم و از ريشه آنها شاخ و برگ كيرم و از سيه وجودشان در راه كسب علم و دانش تلاش نمايم .

والديني كه بودنشان تاج افتخارى است بر سرم و نشان دليلى است بر بودنم چرا كه اين دو وجود پس از پروردگار ميه هستى ام بوده اند و تتم را گرفتند و راه رفتن را در اين وادى زندگى براى فراز و نشيب آموختند.

و

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه	۳
۱-۲- بیان مسأله	۴
۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش	۶
۱-۴- اهداف پژوهش	۷
۱-۴-۱- هدف کلی:	۷
۱-۴-۲- اهداف ویژه:	۷
۱-۵- سؤال‌های پژوهش	۷
۱-۵-۱- سؤال اصلی:	۷
۱-۵-۲- سؤال‌های فرعی:	۷
۱-۶- فرضیه‌های پژوهش	۷
۱-۶-۱- فرضیه اصلی:	۷
۱-۶-۲- فرضیه‌های فرعی:	۸
۱-۷- پیشینه پژوهش	۸
۱-۸- روش پژوهش	۱۰
۱-۹- جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش	۱۰
۱-۱۰- ساختار پژوهش	۱۱

فصل دوم: مبانی و مفاهیم پژوهش

۱-۲- تعاریف تلقیح مصنوعی	۱۳
۱-۱-۲- لغوی	۱۳
۱-۲-۱-۲- اصطلاحی	۱۳

- ۲-۲- تاریخچه پیدایش تلقیح مصنوعی ۱۴
- ۲-۳- انواع تلقیح مصنوعی ۱۵
- ۲-۴- انواع روابط ناشی از تلقیح مصنوعی ۱۷
- ۲-۵- مراحل انجام تلقیح مصنوعی ۱۷
- ۲-۶- طفل متولد از تلقیح مصنوعی از مرد بیگانه ۱۸
- ۲-۶-۱- در صورت جهل زن و مرد به عمل لقاح ۱۸
- ۲-۶-۲- در صورت علم زن و مرد به عمل لقاح ۱۹
- ۲-۷- حضانت در تلقیح مصنوعی ۲۱
- ۲-۸- اشکال مختلف حضانت در طفل متولد از تلقیح مصنوعی ۲۲
- ۲-۹- آثار حضانت طفل متولد از تلقیح مصنوعی ۲۳
- ۲-۱۰- چالش‌های اخلاقی تلقیح مصنوعی ۲۴

فصل سوم: حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه

- ۳-۱- تلقیح مصنوعی از دیدگاه فقه ۲۷
- ۳-۱-۱- تلقیح مصنوعی هومولوگ ۲۷
- ۳-۱-۱-۱- دیدگاه فقهای امامیه ۲۷
- ۳-۱-۱-۲- دیدگاه فقهای عامه ۲۸
- ۳-۱-۲- تلقیح مصنوعی هترولوگ ۲۸
- ۳-۱-۲-۱- دیدگاه فقه امامیه ۲۸
- ۳-۲-۱- نظرات فقهای اهل سنت ۳۴
- ۳-۲- دیدگاه فقه در مورد لقاح همگون ۳۵
- ۳-۳- دیدگاه فقه در مورد لقاح ناهمگون ۳۶
- ۳-۴- دیدگاه فقهی نظریه مشروع بودن طفل و تحقق نسب ۳۸
- ۳-۵- نظریه نامشروع بودن طفل و عدم تحقق نسب ۴۰
- ۳-۶- تلقیح مصنوعی اسپرم زوج متوفی با تخمک زوجه از دیدگاه فقهای اهل سنت ۴۰
- ۳-۷- حکم تکلیفی در تلقیح مصنوعی از دیدگاه فقه ۴۲

- ۳-۸- جواز یا حرمت تلقیح مصنوعی از دیدگاه فقه ۴۵
- ۳-۹- وضعیت ارث جنین از تلقیح مصنوعی پس از فوت صاحب اسپرم از دیدگاه فقه ۵۱
- ۳-۱۰- وضعیت ارث جنین از تلقیح مصنوعی در حیات صاحب اسپرم از دیدگاه فقه ۵۱
- فصل چهارم: حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در حقوق**
- ۴-۱- تلقیح مصنوعی در نگاه حقوق ۵۴
- ۴-۱-۱- در قانون مدنی ۵۴
- ۴-۱-۲- در حقوق جزا ۶۰
- ۴-۲- وضعیت حقوقی اطفال ناشی از لقاح مصنوعی ۶۱
- ۴-۲-۱- ماهیت نسب ۶۱
- ۴-۲-۲- امارات اثبات نسب مشروع ۶۴
- ۴-۲-۳- نسب طفل حاصل از لقاح مصنوعی بوسیله اسپرم شوهر ۶۵
- ۴-۲-۴- نسب طفل حاصل از لقاح مصنوعی بوسیله اسپرم مرد اجنبی ۶۶
- ۴-۳- آثار تلقیح مصنوعی از منظر حقوق ۶۸
- ۴-۴- تلقیح مصنوعی ناهمگون، جرمانگاری یا قانونمندی ۷۱
- ۴-۵- وضعیت ارث جنین از تلقیح مصنوعی در حیات صاحب اسپرم از نگاه حقوقی ۷۴
- ۴-۶- وضعیت ارث جنین از تلقیح مصنوعی پس از فوت صاحب اسپرم از دیدگاه حقوقی ۷۶
- ۴-۷- بحث و نتیجه‌گیری ۷۷
- ۴-۸- پیشنهادها ۷۹

منابع

- الف) منابع فارسی: ۸۱
- ب) منابع عربی: ۸۵
- چکیده انگلیسی ۸۷

چکیده

در درمان ناباروری زوجین، آگاهی از مسائل فقهی، حقوقی، روانی، اجتماعی و اخلاقی ضروری می‌باشد در غیر این صورت ممکن است آسیب‌های اجتماعی جبران‌ناپذیر بعدی برای طرفین و فرزند وارد شود، به همین دلیل نظریات فقها راجع به جواز و حرمت انواع تلقیح مصنوعی حائز اهمیت می‌باشد و بررسی اصل ظاهر و اباحه ضروری است زیرا دلیلی در شریعت اسلام بر حصر تولیدمثل انسان از راه طبیعی وجود ندارد. هدف پژوهش حاضر بررسی حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق بود. که روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای (اسنادی) و روش تجزیه و تحلیل نیز به صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نتایج نشان داد تلقیح مصنوعی زن با اسپرم شوهر از نظر حقوق کنونی ایران عمل صحیحی است که دارای آثار حقوقی همانند فرزند ناشی از واقعه جنسی مشروع می‌باشد و از نقطه نظر فقهی تقریباً بلااشکال است ولی در مورد تلقیح مصنوعی زن با اسپرم بیگانه اختلاف نظر وجود دارد اما دلیل قطعی مبنی بر حرمت و عدم جواز عمل تلقیح مصنوعی زن تاکنون ارائه نشده است و طفل متولدشده در اثر بهره‌گیری از این روش قابلیت انتساب به اشخاصی به عنوان پدر و مادر را دارد.

واژگان کلیدی: تلقیح مصنوعی، شبهه، زنا، فقه، حقوق.

فصل اول

کلیات پژوهش

به‌کارگیری روش‌های جدید در تولید مثل با کمک دانش نوین پزشکی موجب طرح پرسش‌هایی در عرصه علم حقوق گردیده که از طرفی ارتباط بین حقوق و علوم دیگر را به اثبات رسانیده است و از طرف دیگر لزوم ارائه پاسخ مناسب را ایجاب می‌نماید.^۱ در قانون مدنی مواد ۱۱۶۴ تا ۱۱۶۶ راجع به نسب ناشی از شبهه بحث شده، که خلاصه کلام این است که؛ قانون مدنی نسب ناشی از شبهه را در حکم نسب مشروع قرار داده است و آثار و احکام نسب مشروع را بر آن بار می‌کند.^۲ از دیگر موارد مهم در بحث حمایت حقوقی از اطفال نامشروع باید به موضوع ارث اشاره نمود زیرا ماده ۸۸۴ ق. م اشعار می‌دارد: ولد الزنا از پدر و مادر و اقوام آنان ارث نمی‌برد لیکن اگر حرمت رابطه که طفل ثمره آن است نسبت به یکی از ابویین ثابت و نسبت به دیگری به واسطه اکراه یا شبهه زنا نباشد طفل فقط از این طرف و اقوام او ارث می‌برد.^۳

جنین‌های حاصله از تلقیح خارج از رحم زوج‌های قانونی و شرعی پس از طی تشریفات مندرج در آن قابل انتقال به رحم زنانی است که پس از ازدواج و انجام معاینات پزشکی ناباروری آنها مسلم شده است. لیکن چنانچه صرفاً از اسپرم مرد اجنبی استفاده شود قانون‌گذار در این خصوص ساکت است. از این رو به استناد اصل ۱۶۷ قانون اساسی بایستی به فتاوی معتبر و آرای فقها مراجعه کرد. مضافاً آنکه در ماده ۱۱۶۷ قانون مدنی زنا استثناء شده است، با توجه به اصل تعمیم به قدر متیقن و تفسیر مضیق نمی‌توان موارد A.I.D را استثناء نمود. پس باید گفت نسب طفل متولد از A.I.D قانونی است^۴ در فقه نیز این موضوع بدینگونه بیان شده است ولد الزنا از زانی و زانیه ارث نمی‌برند و آنها نیز از ولد الزنا ارث نمی‌برند؛ هم‌چنین اقارب پدر و مادر از این کودک و او از آنها ارث نمی‌برد. در این حکم فرقی میان میناها وجود ندارد؛ البته نفی توارث ولد الزنا و زانی اجماعی است و مخالفی در این حکم حتی از عامه نیز وجود ندارد.^۵

^۱ علوی قزوینی، سید علی. (۱۳۷۴). آثار حقوقی تلقیح مصنوعی انسان. نامه مفید، شماره ۳، ص: ۱۶۵.

^۲ صفایی، سید حسن و امامی، اسدالله. (۱۳۷۹). مختصر حقوق خانواده. ج ۲، تهران: انتشارات اسلامی، ص: ۱۱۲.

^۳ امامی، سیدحسن. (۱۳۷۸). حقوق مدنی. ج ۱۳، ج ۵، تهران: انتشارات اسلامی، ص: ۱۹۲.

^۴ روشن، محمد. (۱۳۸۴). وضعیت حقوقی طفل متولد از لقاح مصنوعی. خانواده پژوهی، س ۱، شماره ۲، ص: ۱۸۱.

^۵ نجفی، محمدحسن. (۱۳۶۲). جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام. ج ۲۹، بیروت: دارالحیاء التراث العربی، ص: ۴۶۵.

۱-۲- بیان مسأله

با بهره‌گیری از تکنولوژی نوین و بکارگیری روش‌های علمی جدید خیلی از مسائل غیرممکن برای بشریت ممکن شده است یکی از مسائل تلقیح مصنوعی می‌باشد. تلقیح مصنوعی از داخل نمودن نطفه مرد در رحم زن به وسیله آلات پزشکی که بصورت همولوگ (با نطفه شوهر) یا هترولوگ (نطفه بیگانه) صورت می‌پذیرد. در احکام اسلام، موضوع تلقیح مصنوعی به ترتیبی که امروز از جهت علمی و عملی مطرح سابقه نداشته، بنابراین عنوان و احکام آن را نمی‌توان در متون و منابع اسلام یافت پس از، مسائل مستحدثه‌ای است که فقه و حقوق ما را به چالش کشیده است.^۱

شبهه یا اعتقاد بر خلاف حقیقت به یکی از دو طریق حاصل می‌شود؛ در اثر جهل به حکم یا جهل به موضوع؛ از این‌رو شبهه یا حکمی است یا موضوعی. شبهه حکمی مانند این‌که، مردی با زنی که در عدّه است ازدواج می‌کند با اعتقاد به این‌که ازدواج با چنین زنی از نظر شرعی بلامانع است. و شبهه موضوعی، مانند مردی که شخصی با زنی که در عدّه است به تصور این‌که عدّه‌اش سپری شده است، ازدواج نماید. در صورت وجود شبهه (اعمّ از شبهه حکمی یا موضوعی) اگر در اثر نزدیکی زن و مرد طفلی متولد شود، ولد شبهه به حساب آمده و مانند نکاح صحیح و شرعی منتسب به کسی خواهد بود که در شبهه بوده است. بنابراین اگر هم مرد و هم زن در شبهه بوده‌اند فرزند منتسب به هر دو خواهد بود و اگر یک طرف عالم و طرف دیگر در شبهه بوده است، فرزند نسبت به طرفی که در شبهه بود ولد شبهه و ملحق به او خواهد بود، ولی نسبت به طرف دیگر که عالم است ولد زنا است و ملحق به او نخواهد شد، این حکم مورد اتفاق فقها است و اختلافی در آن دیده نشده است.^۲

فاضل هندی در کشف اللثام آورده است: «در بین فقها اختلافی نیست که در الحاق نسب، وطی به شبهه مانند نکاح صحیح است».^۳

^۱ خورشیدی، حسین. (۱۳۹۴). بررسی فقهی و حقوقی تلقیح مصنوعی و حقوق طفل ناشی از آن. چهارمین کنفرانس سراسری و اولین کنفرانس بین‌المللی تحول و نوآوری در علوم انسانی، ص: ۱۳۹۴.

^۲ سبحانی تبریزی، جعفر؛ بهادری، ابراهیم و علامه‌حلی، حسن‌بن‌یوسف. (۱۳۸۰). تحریر الاحکام الشرعیه علی مذهب الامامیه. ج ۴، نشر موسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق(ع)، ص: ۱۸.

^۳ فاضل هندی، محمدبن‌حسن. (۱۳۸۰). کشف اللثام عن قواعد الاحکام. ج ۷، ج ۲، قم: نشر الجماعه المدرسین بقم المشرفه، موسسه النشر الاسلامی، ص: ۵۴۳.

زنا عبارت است از نزدیکی مرد بالغ و عاقل با زنی که بر او حرام است، بدون آن که عقد نکاح یا شبهه وجود داشته باشد با علم به حرمت و در حال اختیار.^۱ هرگاه در نتیجه رابطه نامشروع (زنا)، طفلی به دنیا آمد، نسب او ناشی از زنا یا به تعبیر دیگر نامشروع است و طفل را ولد زنا نامند و شرعاً ملحق به زانی نمی‌باشد، اعم از این که زانی مرد باشد یا زن و یا هر دو، بنابراین در صورتی که یکی از آن زن و مرد نمی‌دانسته که رابطه زوجیت بین آنان موجود نیست و دیگری عالم بوده، طفل نسبت به کسی که می‌دانسته، ولد الزنا و نسبت به دیگری ولد شبهه است. در این حکم بین فقها اختلافی نیست بلکه اجماعی است.^۲

مرحوم محقق در این باره می‌نویسد: «اگر از نطفه مردی با زنا، فرزند متولد شود شرعاً به او منتسب نمی‌گردد، زیرا با زنا نسب ثابت نمی‌شود».^۳ صاحب جواهر در توضیح آن آورده است: «در این باره اجماع منقول و محصل هر دو وجود دارد، بلکه ممکن است ادعا شود این حکم از ضروریات فقه است، تا چه رسد به این که از روایات استفاده می‌گردد. به تعبیر دیگر روایات وارده در مورد این حکم متواتر است».^۴

ماده ۱۱۶۷ قانون مدنی صریحاً اعلام می‌دارد: «طفل متولد از زنا ملحق به زانی نمی‌شود». و در مورد آثار نسب ناشی از زنا ماده ۱۰۴۵ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «نکاح با اقارب نسبی ذیل ممنوع است، اگرچه قرابت حاصل از شبهه یا زنا باشد...». هم‌چنین در مورد دیگر آثار مانند، حق ولایت پدر و جد پدری و هم‌چنین حق حضانت مادر و پدر چنان که از مواد مربوطه استنباط می‌شود از آثار نسب قانونی است و بین پدر و مادر طبیعی و طفل متولد از آنان، رابطه قانونی موجود نیست و طفل متولد از زنا ملحق به زانی نمی‌شود. بنابراین پدر طبیعی، حق ولایت ندارد و حضانت بر طفل طبیعی خود را ندارند.^۵

مسأله تلقیح مصنوعی شبهه و زنا انسان که موضوع بررسی و تحقیق ما در این نوشتار قرار گرفته است، یکی از پدیده‌های نوینی است که با شکوفائی دانش پزشکی پا به عرصه هستی نهاده و بالتبع منشأ ایجاد مسائل مختلف حقوقی شده است و بدلیل آنکه این موضوع یکی از موضوعات نوین می‌باشد، متأسفانه در

^۱ شهیدثانی، زین‌الدین علی. (۱۴۱۳ق). مسالک الافهام الی تنقیح شرائع الاسلام. ج ۷، قم: موسسه المعارف الاسلامیه، ص: ۲۰۷.

^۲ طوسی، ابی‌جعفر بن محمد بن حسن. (۱۳۷۳). المبسوط: فی فقه الامامیه. ج ۴، ج ۲، تهران: نشر المکتب المرتضویه، ص: ۲۰۹.

^۳ حلی، نجم‌الدین جعفر بن حسن. (۱۴۰۸). شرائع الإسلام فی مسائل الحلال والحرام. ج ۲، ج ۲، قم: نشر مؤسسه اسماعیلیان، ص: ۲۸۱.

^۴ نجفی، محمدحسن. (۱۳۶۲). پیشین، ص: ۲۵۶ - ۲۵۷.

^۵ امامی، سیدحسن. (۱۳۷۸). حقوق مدنی. ج ۱۳، ج ۵، تهران: انتشارات اسلامی، ص: ۱۸۲.

حقوق مدون و قوانین موضوعه ایران سخنی از آن به میان نیامده است، از این رو برای تحقیق و مطالعه در اطراف جنبه‌های حقوقی این مسأله ناگزیر باید از اصول کلی و ضوابط عامه استمداد جست و بدین لحاظ ممکن است در پاره‌ای از موارد، استنباطات نگارنده از اصول کلی حقوقی دارای ایرادات و مناقشاتی نیز باشد؛ امید است با بیان موارد خلل و تبیین نقاط ضعف موجبات رفع نقایص از این تحقیق فراهم آید. لذا با توجه به موارد فوق پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که حقوق کودکان از تلفیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق چگونه است؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

در هر جامعه خانواده اساسی‌ترین رکن آن محسوب می‌شود و حفظ این بنیان حیاتی، بر مبنای قوانین، اصول، عرف و اخلاق، مسئله‌ای است که باید بسیار به آن توجه کرد. وجود روابط قانونی و در چارچوب معین، در خانواده‌ها، از مهمترین شاخصه‌های این مهم به‌شمار می‌رود. در این میان کودکان اهمیت به‌سزایی دارند؛ چرا که کودکان امروز پدر و مادران فردا هستند. در واقع آینده هر جامعه‌ای را کودکان آن رقم می‌زنند. در جامعه ما، با توجه به اینکه وجود روابط آزاد بین زن و مرد، امری است خلاف اخلاق و قانون و در نتیجه کودکان ناشی از این روابط نیز، از نظر جامعه مطرود هستند و به لحاظ حقوقی نیز با مشکلاتی مواجه می‌شوند. می‌توان عمده مشکلات کودکان نامشروع را به لحاظ حقوقی عواملی هم‌چون نسب کودکان نامشروع، در حکم اسلام بودن، توارث، محرومیت و ازدواج، حضانت و ولایت و نفقه و اطاعت نام برد.^۱

در زمینه وضعیت حقوقی اطفال ناشی از رابطه نامشروع قانونگذار با تصویب رأی وحدت رویه در سال ۱۳۷۶ سعی در بهبود شرایط و وضعیت این اطفال داشته و باید گفت که اقدام موثری نیز انجام داده؛ چرا که این کودکان در واقع قربانی گناه والدین خود می‌شوند و در این رابطه هیچ نقشی ندارد، به دور از انصاف است که به حال خود رها کرده و حتی از اولین حقوق فردی و شهروندی هم محروم شوند. در قانون ایران که به پیروی از فقه امامیه است، چنانچه گفته شد کودکان ناشی از رابطه نامشروع از حق توارث بین ابویین خود محروم است و هم‌چنین نکاح با محارم نسبی، و در سایر موارد دارای حقوق همسان با کودکان مشروع

^۱ ریاضت، زینب. (۱۳۹۱). چالش‌های فقهی، حقوقی و اخلاقی تلفیح مصنوعی و رویارویی با حق باروری زوجین نابارور. نشریه حقوق پزشکی، شماره ۲۰، ص: ۱۱۶.

هستند. با وجود این در حالی که حدود یک دهه از الحاق ایران به کنوانسیون حقوق کودک می‌گذرد همچنان در بسیاری از موارد تعارضاتی وجود دارد، با توجه به این‌که الحاق ایران به این کنوانسیون به صورت مشروط بوده و در مسایلی که خلاف شرع باشد؛ مفاد کنوانسیون قابل پذیرش نیست؛ که این مساله خود جای بحث دارد. یکی از این موارد، مسئله اطفال ناشی از روابط نامشروع است. در بسیاری از کشورها با توجه به وضعیت اسفبار اطفال نامشروع، تدابیری اخذ شده و برای فرزندان طبیعی حقوقی برابر با اطفال مشروع قرار دادند.

۱-۴- اهداف پژوهش

۱-۴-۱- هدف کلی:

بررسی حقوق کودکان از ترفیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق

۱-۴-۲- اهداف ویژه:

۱. بررسی نفقه کودک ناشی از زنا به عهده چه کسی
۲. بررسی حقوق و قوانین اطفال از زنا در فقه و حقوق

۱-۵- سؤال‌های پژوهش

۱-۵-۱- سؤال اصلی:

بررسی حقوق کودکان از ترفیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق چگونه است؟

۱-۵-۲- سؤال‌های فرعی:

۱. نفقه کودک ناشی از زنا به عهده چه کسی است؟
۲. حقوق و قوانین اطفال از زنا در فقه و حقوق چگونه است؟

۱-۶- فرضیه‌های پژوهش

۱-۶-۱- فرضیه اصلی:

به نظر می‌رسد که نسب کودک متولد شده از ترفیح مصنوعی، به زوجها ملحق می‌شود و هیچ شک و شبهه‌ای در نسب کودک به وجود نمی‌آید. طفل متولد از شبهه ملحق به طرفی می‌شود که در اشتباه بوده و

در صورتی که هر دو در اشتباه بوده‌اند ملحق به هر دو خواهد بود. فقها نیز تلقیح مصنوعی شبهه را ممنوع و حرام دانسته‌اند.

۱-۶-۲- فرضیه‌های فرعی:

۱. به نظر می‌رسد که طفل متولد از زنا حق نفقه بر اقارب خود ندارد و همچنین ارقاب نسبت به او از این حق محرومند، زیرا حق اتفاق چنان‌که از مواد مربوط استنباط می‌شود از آثار نسب قانونی می‌باشد و طبق ماده (۱۱۶۷) قانون مدنی و طفل متولد از زنا ملحق بزانی نمی‌شود.

۲. به نظر می‌رسد که فرزند ناشی از زنا از پدر خود ارث نمی‌برد و بالعکس. در میان فقها برای به نظر می‌رسد که از یکدیگر ارث می‌برند. طبق ماده (۱۱۶۷) قانون مدنی و طفل متولد از زنا ملحق بزانی نمی‌شود. هم‌چنین نفقه زن و طفلی که در حال حمل است در دوران بارداری بر عهده مرد زانی می‌باشد. در فقه اسلامی نیز مرد زانی عهده دار نفقه زن در حال حمل و فرزند نامشروع می‌باشد.

۱-۷- پیشینه پژوهش

احسان‌پور، سیدرضا؛ عظیمی‌گرکانی، هادی و هاشم‌پور، مدیحه. (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان تلقیح مصنوعی از منظر فقهای اهل سنت بیان کردند:

از منظر فقهای اهل سنت حکم شرعی تلقیح مصنوعی محل اختلاف است. برحسب اینکه تلقیح مصنوعی، داخل رحمی یا خارج رحمی باشد مبانی اختلاف در حرمت و جواز آن نیز متعدد خواهد بود. در رابطه با تلقیح مصنوعی داخل رحمی، غالب فقهای مخالف با تلقیح مصنوعی آن را مخالف با نصوص قرآنی و روایات وارده از رسول خدا می‌دانند و قائل به اختلاط انساب در نتیجه مبادرت به این عملیات طبی هستند. از دیگر ادله مخالفان، حرمت استمناء در مقام اخذ اسپرم و حرمت نگاه به نامحرم در مقام تلقیح است. در مقابل موافقان به ادله طرف مقابل چنین پاسخ می‌دهند که اولاً نصوص قرآنی و روایات وارده در این رابطه به هیچ‌وجه دلالتی بر ادعای مخالفان تلقیح مصنوعی ندارد.

شیخ‌زاده، فاطمه. (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان بررسی فقهی حقوقی تلقیح مصنوعی بیان کردند:

تلقیح زن با اسپرم بیگانه، حرام و زنا محسوب نمی‌شود و دارای آثار حقوقی است. براساس نظرات اکثر فقها، تلقیح مصنوعی بین زن و شوهر به شرط پرهیز از مقدمات حرام جایز است و پس از مرگ هر یک

زوجیت باقی بوده و تلقیح تا زمان انقضای عده جایز است و انتقال اسپرم بیگانه به رحم زن حرام است و طفل، ملحق به صاحب نطفه و تخمک است و آثار حقوقی بر آن بار می‌شود.

عبداللهی، مریم. (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان آثار فقهی و حقوقی تلقیح مصنوعی بیان کردند:

روش‌های مختلف تلقیح مصنوعی، استفاده از رحم جایگزین، اهدای جنین و پذیرش سرپرستی اطفال بی‌سرپرست از جمله راهکارهایی است که در حال حاضر، جهت کمک به زوجین نابارور کم‌ویش مورد استفاده قرار می‌گیرد. در نظام حقوقی ایران جز در دو مورد اخیر، قانون مدونی وجود ندارد و کسانی که قصد استفاده از این روش‌ها را دارند، با سردرگمی روبرو هستند. در تدوین قوانین جدید از یک سو بایستی خلأهای قانونی موجود، به‌ویژه در زمینه تلقیح مصنوعی و رحم جایگزین برطرف و ابهام از قوانین موجود زدوده شود و از سوی دیگر باید به این نکته توجه داشت که در جهت حمایت از زوجین نابارور مهم‌ترین نکته، رابطه طفل با خانواده وی است. اگرچه مطلوب این است که طفل اعطا شده به زوجین نابارور از نظر نسب نیز ملحق به آنان باشد، ولی ایجاد نسب به شکل مصنوعی نه امکان‌پذیر است و نه مطلوب.

حاجی عزیزی، بیژن و قفقازی‌الاصل، شهرزاد. (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی وضعیت ارث جنین ناشی از تلقیح مصنوعی پس از فوت صاحب اسپرم (پدر) از منظر فقهی و حقوقی بیان کردند:

قانون‌گذار در تشخیص نسب، ضابطه عرفی که همان تکون یک انسان از اسپرم پدر و تخمک مادر است را در نظر گرفته است و در ماده ۸۷۵ قانون مدنی شرط متأخر را در خصوص ارث بردن جنین پذیرفته و معتقد است هرگاه انتساب طفل ناشی از تلقیح مصنوعی به مورث قطعی و ثابت باشد، زنده متولد شدن طفل ناشی از تلقیح مصنوعی ولو پس از فوت پدر، کشف از مالکیت او نسبت به سهم‌الارثش از زمان فوت مورث می‌نماید و از پدر متوفی‌اش ارث خواهد برد.

همتی سردرود، نازیلا. (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی حقوق کودک متولد از تلقیح مصنوعی بیان کردند:

در حال حاضر تنها قانون مصوب در مورد حقوق کودک متولد از تلقیح مصنوعی، قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور است ولی در این قانون هم نسب و هویت فرزند حاصل از اهدای جنین و آثار نسب مثل حرمت نکاح، توارث، ولایت و امثال آن‌ها را مسکوت و در هاله‌ای از ابهام گذاشته است و رابطه‌ی بین

زوجین دریافت‌کننده جنین و طفل حاصل را از نظر نگهداری، تربیت، نفقه و احترام همانند رابطه والدین و فرزندان تلقی نموده است.

ریاضت، زینب. (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان چالش‌های فقهی، حقوقی و اخلاقی تلقیح مصنوعی و رویارویی با حق باروری زوجین نابارور بیان کردند:

درمان ناباروری امری مهم و نیازمند مطالعات چندسویه و شناسایی اهداف کلی و سیاست‌های حمایتی کلان است؛ درحالی‌که متأسفانه قوانین ایران چندان به آن توجه نداشته است و از رژیم حقوقی و قانونی مشخصی پیروی نمی‌کند. هم‌چنین عدم جامعیت قانون و غفلت قانون‌گذار از ورود به حوزه‌های اختلاف برانگیز و مقابله با اخلاق اجتماعی، نه‌تنها زوجین نابارور را دچار نوعی سردرگمی نموده است.

نظری، اعظم. (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی فقهی نسب کودک پدیدآمده از تلقیح مصنوعی بیان کردند:

نسب کودکان ناشی از این روش‌های باروری به صاحبان اسپرم و تخمک ملحق می‌شود. در مواردی هم که در مورد نسب کودک تلقیح مصنوعی اختلاف نظر وجود دارد، استفاده از پیوند تخمدان برای زوجه و یا پیوند بیضه برای زوج پیشنهاد می‌شود؛ زیرا پس از پیوند، عضو اهدایی به‌عنوان عضو اصلی بدن گیرنده محسوب می‌شود؛ بنابراین نسب کودک متولد شده از پیوند تخمدان یا پیوند بیضه، به زوجها ملحق می‌شود و هیچ شک و شبهه‌ای در نسب کودک به وجود نمی‌آید.

۸-۱- روش پژوهش

نوع مطالعه، بررسی فرضیه‌ها و روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق به‌صورت کتابخانه‌ای (اسنادی) می‌باشد و روش تجزیه و تحلیل نیز به‌صورت توصیفی-تحلیلی می‌باشد.

۹-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش

با توجه به اینکه در مورد بررسی حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه و حقوق تحقیق و بررسی صورت نگرفته است بنابراین بررسی چالش‌ها و موانع آن از نوآوری‌های تحقیق حاضر می‌باشد. و چون در خصوص موضوع خلاء تحقیقی وجود دارد در این پژوهش این موضوع انتخاب گردید.

۱-۱۰- ساختار پژوهش

این پژوهش در چهار فصل تنظیم شده است؛ در فصل اول کلیات پژوهش، فصل دوم مبانی و مفاهیم پژوهش، فصل سوم حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در فقه، فصل چهارم حقوق کودکان از تلقیح مصنوعی شبهه و زنا در حقوق و نتیجه‌گیری و پیشنهادها.